

УДК 338.49

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПОСТПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ

Ольга Сич

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Резюме. Розглянуто сучасні підходи до визначення ревіталізації, появу та розвиток поняття та актуалізацію процесів ревіталізації в XXI столітті. Опрацювання наукових джерел дало змогу сформулювати визначення ревіталізації як процесу, що ініційований та координується місцевою владою з прив'язкою до конкретної території, що зазнала явищ деградації з низки причин, та який стимулює й реалізує значні заходи з покращення життя місцевої громади на засадах сталого розвитку. На прикладі світового досвіду індустріальних перетворень вказано на передумови запровадження програм ревіталізації: економічні – з метою збільшення інвестиційної привабливості територій; соціальні – з метою покращення житлових умов робітників; інфраструктурних – з метою вдосконалення комунікацій і транспортних рішень у межах міста. Залежно від конкретних проблем та потреб територій використовувалися методи ремонту, модернізації, оновлення, реконструкції. Застосовувались інструменти викупу приватної власності державою, націоналізація майна, створення державно-приватного партнерства. Залежно від історичного періоду в Європі та Америці ревіталізація відбувалася на основі концепцій модернізації, нарощування вартості майна, холістичного підходу, джентрифікації та розумного зростання. Негативною спадщиною Радянського Союзу для України залишаються монофункціональні міста й житлова нерухомість низької якості. Наголошено на активній ролі міжнародних організацій та міждержавних програм у формуванні стратегічного бачення ревіталізації та акумуляції фінансових ресурсів для її здійснення. Окреслено основні складові та якісні ознаки ревіталізації, що виділяють її на тлі інших політик місцевого чи регіонального розвитку. Це – врахування минулого досвіду, культурних особливостей та ціннісних орієнтацій громади, що проживає на означеній території. Сучасні програми ревіталізації міських просторів повинні включати тристоронні консультації місцевої влади, бізнесу та громадськості з метою широкого обговорення проблем і вибору оптимального варіанта майбутнього відновлення території.

Ключові слова: ревіталізація, постіндустріальний розвиток, цілі сталого розвитку, політики урбанізації ЄС.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04.068

Отримано 10.05.2020

UDC 338.49

THEORETICAL APPROACHES TO THE POST INDUSTRIAL TERRITORIES REVITALIZATION

Olga Sych

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

Summary. Modern approaches to the definition of revitalization, the emergence and development of the concept and actualization of revitalization processes in the 21st century are considered in this paper. The processing of scientific sources make it possible to define revitalization as a process initiated and coordinated by local authorities with reference to the specific area degraded by a number of reasons, and which stimulates and implements significant measures to improve local community life on the principles of sustainable development. On the example of the world industrial transformations experience the preconditions of revitalization programs introduction are given – the economic one, aimed at the increase of territories investment attractiveness; the social

one – focused on the improvement of workers living conditions; the infrastructure precondition – in order to improve communications and transport solutions within the city. Depending on the specific problems and needs of the territories, methods of repair, modernization, renewal, reconstruction are used; instruments of private property redemption by the state, property nationalization, creation of public-private partnership are used. Depending on the historical period, in Europe and America revitalization took place on the basis of the concepts of modernization, increase of property value, holistic approach, gentrification and reasonable growth. Monofunctional cities and low-quality residential real estate remain the negative heritage of the Soviet Union for Ukraine. The active role of international organizations and interstate programs in the formation of strategic vision of revitalization and accumulation of financial resources for its implementation is emphasized. The main revitalization components and qualitative features distinguishing it from other local or regional development policies are outlined – it is the consideration of the past experience, cultural peculiarities and values of the community living in the given area. Modern urban revitalization programs should include tripartite consultations with local authorities, businesses and public focused on broad problems discussion and selection of the best option for future redevelopment.

Key words: revitalization, post-industrial development, sustainable development goals, EU urbanization policies.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04.068

Received 10.05.2020

Постановка проблеми. Процес перебудови економіки України, який почався з розпадом Радянського Союзу, проявлявся в різних напрямках. Багато з них мали негативні наслідки, досі не подолані Україною. Серед них – проблеми міст, які за радянських часів були індустріалізованими, часто штучним шляхом. Просторовий розвиток міст у радянський період ґрунтувався на ідеології епохи промислового будівництва, що включала нефункціональне районування, зневагу до факторів навколишнього середовища та залишила в спадок міське середовище низької якості з нераціональним використанням земельних та енергетичних ресурсів, зростанням інфраструктурних і транспортних проблем, низькою екологічною безпекою.

Таким чином, проблема, що стосується відродження (оновлення) промислових районів міст, як великих, так і малих, набуває важливого значення. У цьому контексті все частіше використовується термін «ревіталізація», який традиційно використовувався для процесів відновлення ґрунту, будівель та споруд. Ефективне впорядкування промислових зон є одним із головних завдань, що стоять перед сучасними містами. Нинішні проекти з відродження міських територій як складової частини планів розвитку міста й перетворення промислових об'єктів в активні міські простори – актуальна тенденція, що потребує глибшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній економічній літературі термін «ревіталізація» є новим і поступово входить у науковий вжиток. Ширше використання ревіталізації притаманне урбаністиці та наукам про здоров'я. Водночас, поняття ревіталізації урбанізованих просторів – urban revitalization (revival, regeneration) – широко використовується в іноземній літературі та характеризує важливу складову економічної політики держав. Тому в дослідженні за основу взято матеріали Хартії про сталі європейські міста [1], Територіальної програми Комісії ЄС [2], праці А. Біллерта [3], М. Вільчківч [4], К. Уоллеса [5], К. Скалскі [6] та інших [7–11].

Метою дослідження є розкриття сутності явища ревіталізації пост промислових територій як складової сталого розвитку держави.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: визначити поняття «ревіталізації» міського простору, окреслити її цілі та особливості, розкрити місце в політиці регіонального розвитку, охарактеризувати ревіталізацію з історичної перспективи.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, історичний та описовий методи, аналогія, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Ревіталізація в Кембриджському словнику [7] має значення процесу, що передбачає повторне, нове зростання, розвиток, успіх чогось. Термін «ревіталізація» став популярним в останніх десятиріччях. Він застосовувався до змін у міському плануванні, ландшафтному дизайні, а також до повсякденного життя, щоб описати різноманітні форми відновлення – духовного, фізичного, матеріального. Ідея та визначення ревіталізації в культурному аспекті вперше виникла в середині ХХ століття в Сполучених Штатах Америки. К. Уоллес (A. F. Clarke Wallace, 1956) [5] – антрополог, що вивчав життя американських індіанців, був першим, хто запропонував термін «ревіталізаційний рух», який визначив як зусилля членів суспільства (громади) у створенні якіснішої, такої, що задовольняє їхні потреби, культури на основі внутрішнього відновлення.

З того часу термін ревіталізація використовувався в різних значеннях залежно від дисципліни – архітектура, соціальні науки, економіка тощо. Онлайн словники дають таке трактування [8]: ревіталізація (від лат. Re – відновлювальна дія, vita – життя, як «повернення до життя») – термін, який використовується в науково-практичній діяльності для позначення процесів відтворення, поживлення й відновлення міського простору.

Гнучкість терміна відображає появу нового досвіду та успішних практик творення якісного суспільства чи об'єкта на основі співпраці, спільного прийняття рішень щодо існуючого простору, середовища. На сьогодні ревіталізацію характеризують як багатогранний процес, який увібрав переоцінювання, відновлення, реконструювання, модернізацію та інші дії, спрямовані на відродження будівель, споруд, районів, міст, територій, що були в той чи інший спосіб зруйновані, знищені, піддавались явищам деградації та втрати первісної вартості як в економічному, так і соціальному сенсі. Польський науковець К. Скалскі (K. Skalski, 1996) [6] визначає суспільство, місцеву та державну владу, інші інституції в якості каталізаторів – чинників, що сприятимуть чи зупинять розвиток означеної території.

Андреас Біллерт (A. Billert, 2005) [3] розглядає ревіталізацію як складний процес відновлення урбанізованої зони, простір та функції якої зазнали процесу деградації структури, спричинивши кризовий стан, унеможлививши нормальний економічний та соціальний розвиток території й збалансований розвиток усього міста.

Ревіталізація за М. Вільчкєвіч (M. Wilczkiewicz, 2015) [4] – це форма діяльності, частина міської політики, що має на меті вплив на життєдіяльність цілого міста з урахуванням минулого й традицій для вирішення локальних проблем його жителів та покращення умов їх життя.

Усі визначення ревіталізації наголошують на важливості соціальної участі, включення громади в її процеси – в якості ключового елемента, що відрізняє ревіталізацію від звичайної реновації чи консервації, а також інструмента безпосереднього здійснення ревіталізації та оцінювання її успішності.

Процеси ревіталізації стосуються, в першу чергу, заселених чи урбанізованих територій, які з плином часу втратили свої функції.

Опрацювання історичних і наукових джерел дозволяє стверджувати, що ревіталізація постпромислових територій – це процес, що ініціюється та координується місцевою владою з прив'язкою до конкретної території, яка зазнала явищ деградації з низки причин, та який стимулює й реалізує значні заходи з покращення життя місцевої громади на засадах сталого розвитку. Не заперечуючи важливої ролі бізнесу та громадянського суспільства у процесі ревіталізації варто наголосити, що саме держава через органи місцевого самоврядування повинна взяти на себе керівну роль у цьому процесі.

Питання ревіталізації міст тісно пов'язане з сучасними явищами глобалізації та неолібералізму, які, підтримуючи «вільне зростання та розвиток ринків» призводять до надмірного зростання, чи навпаки, занепаду певних територій та міст. Неминучий рух капіталу та робочої сили в світовому масштабі спричиняє подібні наслідки. Зазвичай, сучасним містам і державам доводиться вирішувати питання ревіталізації самотужки, ледь встигаючи за змінами економічного ландшафту навколо.

Перший сигнал щодо захисту середовища та підвищення стандартів життя для сучасних і майбутніх поколінь пролунав у доповіді Генерального секретаря ООН У Тана (U Than, 1969). Індустріальний розвиток міст у XIX та XX століттях дав поштовх конфліктам і викривленням, притаманним процесам урбанізації. Це спричинило, в свою чергу, екстенсивне демографічне зростання населення в містах та появи двох груп – власників капіталу (капіталістів) і робітників, що прибули з сільської місцевості в пошуках роботи. В результаті притоку робочої сили в містах з'явилося дешеве житло з низькими житловими якістьми, яке погіршило структуру міст. Після Другої світової війни багато міст було зруйновано та відбудовувалося на основі різноманітних архітектурних концепцій, або взагалі без них. У Великобританії, Німеччині та Франції відбудова міст відбувалася з урахуванням існуючої інфраструктури та необхідності створення нових комунікацій і громадського простору – зелених територій. У Радянському Союзі створювалися багатоквартирні будинки для робітників на базі ідей соцреалізму та функціональності. З'явилися монофункціональні міста, які будувалися навколо містоутворюючого підприємства – заводу, комбінату, фабрики [9].

На основі представлених міжнародних наукових та практичних підходів [10]. можна стверджувати, що оновлення міського середовища може здійснюватися в таких напрямках: ремонт, модернізація, оновлення, реконструкція, ревіталізація. Ці етапи міського відновлення розвивалися історично й відповідали певним, існуючим на той час у суспільстві потребам. У Західній Європі відбудова міст відбувалася після Другої світової війни, коли заново створювалися промислові об'єкти та житлова нерухомість. В 1970-их роках оновлення міського простору відбувалося через модернізацію.

У 1980-их роках відбувалося нарощування вартості міського майна – property-led regeneration, – що передбачало створення державно-приватного партнерства й залучення значних фінансових, матеріальних і людських ресурсів для реалізації амбітних проєктів місто будови – створення мостів, метро, морських причалів та пристаней.

Холістичний або синергетичний підхід був притаманний містобудівництву 1990-их, що передбачав поєднання економічних, соціально-культурних, фізичних чинників, а також факторів контролю та середовища.

В 2000-их з'явилася джентрифікація та концепція розумного зростання [11]. Під джентрифікацією розуміємо реконструкцію та оновлення будівель у раніше непривабливих частинах міста та пов'язаний з цим переїзд до району багатших мешканців. При цьому в районі зазвичай відбуваються істотні зміни в демографії, зокрема піднімається середній дохід, змінюється характер та культура його жителів. Розумне зростання розглядає три взаємопов'язані сфери: щільність забудови, використання землі, а також зручність транспортних розв'язок. Щільність забудови стосується стримування неконтрольованого міського зростання. Друга складова – диверсифікація форм власності на землю та створення функціональних громадських просторів. Третій аспект – створення транспортних та пішохідних розв'язок, а саме створення якісної інфраструктури доріг та пішохідних зон. Зосередження на цих трьох ключових питаннях міського розвитку дозволяє раціонально використовувати простір, створювати вільний доступ громадян до територій загального користування та комунальних послуг, вносить систему в процес житлової забудови через формування кластерів. Результатом розумного зростання є не тільки зменшення розростання міст, а

й підтримання міської моделі розвитку, яка є збалансованою, створює інклюзивне житло, підтримує підприємництво та самозайнятість, просторово визначає громадську сферу, полегшує пішохідну доступність, зводить до мінімуму використання автомобіля.

Особливістю явища ревіталізації є те, що його цілі та інструменти різняться залежно від об'єкта, а саме територія, що піддавалася негативному впливу та потребує відновлення. На початкових етапах запровадження ревіталізаційних програм цілями були відновлення економічної привабливості для бізнесу, інвестицій, а отже, стимулювання створення нових підприємств, стартапів тощо. Історично у Великобританії процес ревіталізації певних територій чи об'єктів відбувався через їх викуп державою у приватних власників або націоналізацію з метою переорієнтування діяльності в нове русло, а тоді – повторний продаж приватному бізнесу. Додатковим мотивом удосконалення житлових районів низької якості було ймовірне покращення соціального, економічного та морального добробуту робітників у нових умовах існування. Якщо ж ціллю ревіталізації була естетичність та ефективність міського простору, тоді інструменти її здійснення значно різнилися від ревіталізації, яка мала на меті покращення комунікації, інфраструктури чи транспортного зв'язку в місті.

Навіть якщо ревіталізація приносить вдосконалення міського середовища, у неї можуть бути супротивники та критики, чий інтереси не були враховані. З іншого боку, не виважена ревіталізація міського простору може звестися до будівництва елітної житлової та комерційної нерухомості на території колишнього підприємства, яка принесе користь обмеженому колу інвесторів, що володіють значним фінансовим капіталом. Про вирішення економічних та соціальних потреб міста в умовах такої псевдо-ревіталізації не йдеться.

Політика Європейського Союзу відіграє важливу, якщо не сказати визначну роль у підтриманні процесів ревіталізації в Європі. Правове регулювання процесів ревіталізації в межах Євросоюзу спирається на відповідні територіальні програми (Territorial Agenda) [2] – стратегічні документи, що розробляються з метою європейської згуртованості, інклюзивного та стійкого розвитку майбутнього Європи. Діяльність з ревіталізації набуває особливої актуальності у світлі реалізації цілей сталого розвитку, декларованих ООН та включених до усіх програмних міжурядових документів, зокрема Лейпцизької Хартії про сталі європейські міста (Leipzig Charter) [1].

Висновки. Можна сміливо стверджувати, що актуальність ревіталізації зростає, оскільки на сьогодні вона вийшла за межі значення «технічного або технологічного оновлення». Цей термін є всеосяжним і допомагає вирішити ряд соціально-економічних та екологічних проблем міста. Ревіталізація може бути окреслена як цілеспрямована діяльність, ініційована місцевою владою з метою відновлення території міста, що зазнала явищ деградації на засадах сталого розвитку. Особливими рисами ревіталізації, що виділяють її з-поміж інших програм та місцевих політик, є врахування минулого досвіду, культурних особливостей та ціннісних орієнтацій громади, що проживає на означеній території.

Сучасні програми ревіталізації міських просторів повинні включати тристоронні консультації місцевої влади, бізнесу та громадськості з метою широкого обговорення проблем та вибору оптимального варіанта майбутнього відновлення територій.

Conclusions. It can confidently assert that the importance of revitalization is growing, because at present it goes beyond the meaning of «technical or technological renewal», this term is comprehensive and contributes to the solution of a number of the city socio-economic and environmental problems. Revitalization can be described as a purposeful activity initiated by local authorities in order to restore the degraded city. This renovation should be carried out on the basis of sustainable development. Special features of revitalization distinguishing it from

other programs and local policies are those which take into account the past experience, cultural peculiarities and values of the community living in the given area.

Modern urban revitalization programs should include tripartite consultations with local authorities, businesses and the public focused on broad discussion of the problems and selection of the best option for future redevelopment.

Список використаної літератури

1. Офіційна сторінка урбаністичної онлайн бібліотеки. Хартія про сталі європейські міста. URL: <https://city2030.org.ua/en/document/leipzig-charter-sustainable-european-cities-text>.
2. Committee of the Regions of EU. The Role of Urban Regeneration in the Future of Urban Development in Europe. URL: https://www.mitma.gob.es/recursos_mfom/pdf/F74936C6-B0B0-4D03-801C-C1CEC9C7B7B7/95957/CDR982010_FIN_AC_EN.pdf.
3. Billert A. Centrum Staromiejskie w Zarach. Problemy, metody i strategie rewitalizacji. URL: http://www.zary.pl/PL/39/72/Problemy_rewitalizacji_Centrum_Staromiej_skiego_w_Zarach/k/.
4. Wilczkiewicz M., Wilkosz-Mamcarczyk M. Revitalization – definition, genesis, examples. *Geomatics, Landmanagement and Landscape*. No. 2. 2015. P. 71–79. <https://doi.org/10.15576/GLL/2015.2.71>
5. Wallace A. C. Revitalization Movements. *American Anthropologist*. No. 58. 1956. P. 264–281. <https://doi.org/10.1525/aa.1956.58.2.02a00040>
6. Skalski K. M. O budowie systemu rewitalizacji dawnych dzielnic miejskich. Krakowski Instytut Nieruchomości. Kraków. 1996. 208 p.
7. Кембриджський онлайн словник. URL: <https://dictionary.cambridge.org/revitalize>.
8. Ревіталізація – сторінка Вікіпедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96>.
9. Sych O. A., Pasinowych I. I. Consolidation of financial resources for postindustrial cities revitalization. *Economic Annals – XXI*. 9–10. 2015. P. 87–90.
10. Leary M. E., McCarthy J. *The Routledge Companion to Urban Regeneration*. Routledge. NY. 2013. 176 p. <https://doi.org/10.4324/9780203108581>
11. Geller A. L. Smart Growth: A Prescription for Livable Cities. *Am J Public Health*. 2003 September. 93(9). P. 1410–1415. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.9.1410>

References

1. Ofitsiyina storinka urbanistychnoyi onlayn biblioteki. Khartiya pro stali yevropeyski міста. Available at: <https://city2030.org.ua/en/document/leipzig-charter-sustainable-european-cities-text>
2. Committee of the Regions of EU. The Role of Urban Regeneration in the Future of Urban Development in Europe. Available at : https://www.mitma.gob.es/recursos_mfom/pdf/F74936C6-B0B0-4D03-801C-C1CEC9C7B7B7/95957/CDR982010_FIN_AC_EN.pdf
3. Billert, A.(2005). The ancient urban center in Zary. Problems, methods and strategies of revitalization. Retrieved from http://www.zary.pl/PL/39/72/Problemy_rewitalizacji_Centrum_Staromiejskiego_w_Zarach/k/
4. Wilczkiewicz, M., Wilkosz-Mamcarczyk, M. (2015). Revitalization – definition, genesis, examples. *Geomatics, Landmanagement and Landscape*. No. 2. P. 71–79. <https://doi.org/10.15576/GLL/2015.2.71>
5. Wallace, A.C. (1956). Revitalization Movements. *American Anthropologist*. No.58. P. 264-281. <https://doi.org/10.1525/aa.1956.58.2.02a00040>
6. Skalski, K.M. (1966). On the construction of a revitalization system of former urban districts. Krakow Real Estate Institute. Kraków. 208p.
7. Kembrydzhs'kyi onlayn slovnyk. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/revitalize>
8. Revitalizatsiya - storinka Vikipediyi. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96>
9. Sych O.A., Pasinowych I.I. (2015) Consolidation of financial resources for postindustrial cities revitalization. *Economic Annals - XXI*. 9-10. P. 87-90.
10. Leary, M.E., McCarthy, J. (2013). *The Routledge Companion to Urban Regeneration*. Routledge. NY. 176 p. <https://doi.org/10.4324/9780203108581>
11. Geller, A. L. (2003). Smart Growth: A Prescription for Livable Cities. *Am J Public Health*. September; 93(9): 1410–1415. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.9.1410>